

TİL BİLİMİ

УДК 811

Muammer TAŞÇI*Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkoloji Bölümü Öğr. Gör., Kaskelen, Kazakistan***DİL ÖĞRETİMİNDE ATASÖZLERİNDEN FAYDALANILARAK MİLLİ TERBİYENİN
ÖĞRENCİLERE KAVRATILMASI**

Özet. Bu makalede, Milli terbiye, Kültürel birliktelik, ve Atasözleri kavramları üzerinde durularak bunların arasındaki sıkı ilişkiler ele alınmıştır. Bu üç kavramın birbiri ile olan ilişkisi tespit edilmeye çalışılmış ve atasözlerinin Milli terbiye ve Kültürel birlikteliklerin oluşmasındaki rolünün önemine dair görüş ve düşünceler ifade edilmiştir. Ayrıca bu milli terbiyenin dil öğretimi sırasında öğrencilere nasıl kavratılacağı konusu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dil öğretimi, Milli terbiye, Atasözleri, Kültürel birliktelik

GİRİŞ

Milli terbiyeyi kısaca; Bir milletin sahip olduğu; kaynağını inanç, kültür, örf ve âdetlerden alan yaşayış kurallarına milli ahlâk; bu kuralların, fertlerin ruhi karakterleri ve benlikleri haline getirilmesine de milli terbiye denir. Başka bir deyişle; atalarımızdan bize miras olarak gelen ve milli birlik ve beraberliğimizin oluşmasında çok büyük rol oynayan ortak kültürel değerler topluluğu olarak tanımlayabiliriz.

Kültürel birliktelik ise; milletlerin yaşadığı tabiat üzerindeki ortak yaşam biçimi, dünya görüşü, tarihi, dini, dili ve benzeri ortak değerlerin toplamının ortak kültürel değerleri olarak tanımlayabiliriz.

Atasözü; Atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki, tecrübe ve müşâhedelerine dayalı düşüncelerini, öğüt ve hüküm şeklinde nakleden anonim mahiyette ki kısa ve özlü sözlerdir.

Her milletin kendi özelliklerine, yaşayış tarzına, milli ve manevi değerlerine özgü bir ahlak ve terbiye sistemi vardır. Vatan ve millet sevgisi, hür ve bağımsız yaşama arzusu, birlik ve beraberlik duygusu, ırz ve namusa düşkünlük, minnetsiz hayat sürme, onurlu ve haysiyetli yaşama, doğruluk, dürüstlük, cesaret, adalet, şecaat, kahramanlık, misafirperverlik gibi değerler yaşama, doğruluk, dürüstlük, cesaret, adalet, şecaat, kahramanlık, misafirperverlik gibi değerler yaşama, bu haslet ve meziyetlerin, toplumun bütün fertlerine yansıtılarak milli benliğin oluşturulması, ancak milli terbiye sayesinde mümkündür. Unutulmamalıdır ki, "Bir milleti; ya hür, bağımsız, şanlı, yüce bir cemiyet halinde yaşatan, ya da esaret ve sefaletle terk eden âmil, terbiyedir" [1].

"Hepimiz bir dilin kucığına doğarız. Bizdenliğimizi kimlik ve kişiliğimizi içinde doğduğumuz dil kazandırır bize. Evrenin kapısını bize açan da bizi onun bir parçası kılan da dilimizdir; kuşkusuz duygu, düşünce dünyamızı belirleyen, sınırlarını çizen de. Çünkü düşünceyi de, duyguyu da dilimizin toprağında üretiriz. Aynı dilin içine doğan, aynı dilin soluğuyla büyütenler arasında onları birbirine bağlayan gizli bir güç vardır. Adına ister dil bağı diyelim, büyüyenler arasında onları birbirine bağlayan gizli bir güç vardır. Adına ister dil bağı diyelim, ister dildaşlık duygusu bizi bir arada tutan, birbirimize bağlayan güçtür bu; bir bakıma ulusallığımızın mayasıdır" [2, 22].

"Bir toplumun sözlü ve yazılı kültür değerleri dil ile ifade edildiği için dil-kültür münasebeti çok sıkıdır. Bu sıkı münasebet, millet olma kimliğinin de en temel vasfıdır. Yani milleti yapan birlikteliği ve bütünleşme yi nasıl dil sağlıyorsa, o milletin kültürünün oluşmasında da yine dil en önemli rolü üstlenmektedir. Bu önemli görevi ile dil, kuşaklar arası kültür taşıyıcısı durumundadır. Bir milletin kültür değerlerini oluşturan tarihini, coğrafyasını, etnolojisini, dini inançlarını, müziğini, sanat türlerini, bilim ve tekniğini yüzyılların sürecinden geçirerek gelecek kuşaklara ulaştıran o milletin dilidir" [3, 2].

A-DEVLETLERİN KÜLTÜREL BİRLİKTELİKLERİ VE ATASÖZLERİ

Her ulusun atasözleri, kendi varlığının ve benliğinin aynasıdır. Atasözlerinde bir ulusun düşünceleri, yaşayışları, inançları, gelenekleri görülür. Atasözleri, ulusların zekâlarındaki keskinliği, hayallerindeki genişliği, duygularındaki inceliği belirten en değerli örneklerdir. Bu sözler, derin felsefelerden başka güzel buluşlarla, parlak nüktelerle, ince alaylarla, sert taşlamalarla doludur. Böylece her atasözü kendi ulusunun damgasını taşır. Özellikle tarihi atasözleri o milletin kültür tarihi bakımında özel bir yere sahiptir.

Prof. Dr. Muharrem Ergin bu konu ile görüşlerini şöyle aktarmaktadır: “İnsanın kendi dili anasının, babasının sevdiklerinin, birlikte ağlayıp birlikte güldüklerinin, edebiyatının, atalarının, gelmiş ve geçmişle bütün milletin dilidir. İnsanın dili atasözlerinin, destanlarının, hikâyelerinin, masallarının, deyimlerinin dilidir. Rüyalarının, sayıklamalarının, yalnız şuurunun değil, şuur altının da dilidir. Aşkın, şevkin, neşesinin, feryadının, korkusunun, duasının dilidir. Dil müşterek bayraktır, dil müşterek vatanıdır. Bir vatanın insanları evvela onunla birbirine ısınırlar, onunla birbirinin kardeşi olduğunu hissederler” [4, 17].

Devletlerin hepsinin ayrı ayrı çok zengin bir dil yapısı ve kültürü vardır. İşte bu kültürel zenginliklerin gelecek nesillere aktarılması ve milli terbiyenin gençliğe kavratılmasının yolları aranmalıdır. Bunun bir çok yolu olmakla beraber bunlardan bir tanesi de dil dersleri olabilir. Bu sebeple toplumların dil hazineleri olan atasözlerinin karşılıklı öğretilmesi meselesi ve kültürel birlikteliğin sağlanabilmesi büyük önem taşımaktadır.

Dil, insanın eşya ve hâdiselere bakış açısını belirleyen en önemli bir unsurdur. Bir milletin dili, onun kültürüne ve değer ölçülerine bekçilik yapacak kadar güçlü değilse, o milleti teşkil eden fertlerin başka kültürlerin işgaline uğramaları ve zamanla da özlerini yitirip tamamıyla başka topluluklara benzemeleri kaçınılmaz olur. İnsan okuduğu kitaplar, zihnine yerleştirdiği bilgiler ve bildiği kelimeler vesilesiyle belli bir düşünce sistemine sahip olur. Dolayısıyla, özümüzü muhafaza etmemizin ve kendimiz olarak kalmamızın şartlarından biri dilimizi kendine has özellikleriyle öğrenmemiz, onu düzgün kullanmamız ve korumamızdır.

Atalarımız, söz üzerine birçok söz söylemişlerdir. Bu sözler onların hayat tecrübelerine dayanarak söylediği derin anlam içeren sözlerdir. Atasözlerinin kaynağında inanç büyük yer tutar. Her atasözü bir ayet veya hadisten beslenmekte, gelenek-görenekler, örf ve adetlerle de süslenmektedir. Atasözlerinde yaşanmışlıklar vardır. Sosyolojik ve psikolojik tahliller mevcuttur. Atalarımızın bizlere miras bıraktığı bu eşsiz değerlere sahip çıkmak, her sözü bir rehber kabul etmek bizim en önemli vazifemizdir. Zira değerlerine, eserlerine, eline, diline, beline sahip çıkmayanlar karanlık dehlizlerde yok olmaya mahkûmdur.

Söz, bir milletin varlık sebeplerinden biridir. Söz bir aynadır bir bakıma. İfadeleri ele verir insanı. Kültür seviyesinden tutun da yaşam biçimi, hayata bakışına kadar birçok yönüyle sözlerinden tanırınız insanı. “Tek bir kelime, bize, karşımızdakinin akıllı mı, aptal mı olduğunu gösterir” diyen Konfüçyüs, bu gerçeği dile getirir.

B-DİLOĞRETİMİNDE ATASÖZLERİ KULLANILARAK MİLLİ TERBİYE BİLİNCİNİN ÖĞRENCİLERE KAVRATILMASI

Terbiye başlıbaşına bir güzelliştir ve kimde olursa olsun takdir edilir. Evet, câhil dahi olsa, terbiyeli olduğu takdirde sevilir. Millî kültür ve millî terbiyeden mahrum milletler, kaba, câhil ve serseri fertlere benzerler ki; bunların ne dostluğunda vefâ ne de düşmanlıklarında ciddiyet olmaz. Böylelerine güvenenler hep inkisâr-ı hayâle uğrar, bunlara dayananlar er-geç desteksiz kalırlar.

En seviyeli millet, umum işlerini birlik ve bütünlük içinde düşünüp cumhûrun reyine ağırlık veren milledir. Tabîî, o millet fertlerinin din, dil, tarih şuuru gibi önemli hususlarda aynı terbiyeyi almaları da şarttır.

Atasözleri, adeta toplumların hafızalarıdır. Geçmişin deneyimlerini bugüne taşıyan söz değerleridir. Bu küçük söz dağarcıklarına adeta koskoca bir alem sığdırılmıştır.

“Atasözlerini öğrenen kimseler binlerce insanın düşünce gücünden oluşan öğütleri öğrenir, atalarımızın yüzyıllarca süren deneyimlerinden yararlanmış olur. Bir atasözünde “Ulu sözü dinlemeyen uyuyakalır” denilmektedir. Gerçekten de böyle hazır bir düşünce gücünden yararlanmayan, atalarımızın deneyimlerine önem vermeyen bir kişi çok büyük sıkıntı ve güçlüklerle karşılaşır.

Atasözleri kocaman kitapları dolduran duygu ve düşünce birikimini bir tek cümlede özetler. Bu cümleler kişiden kişiye değişmez. Halkın ortak malıdır ve halk tarafından aynı biçimde söylenir. Atasözleri halkın yalnızca ortak duygu ve düşüncelerini değil, ortak dil zevkini de yansıtır” [5, 425].

Atasözlerimiz insana, topluma ve doğaya ilişkin pek çok konuyu, sorunu kapsamına almaktadır. Bununla birlikte bu kalıplaşmış sözlerin odak noktasını insan oluşturmaktadır. İnsan dışındaki somut ya da soyut varlıkların atasözü ve deyimlerde yer alması, bunların ancak insanla olan ilişkilerinden ötürüdür.

Özellikle atasözleri, toplumdaki saygın insan tipinin gerçek kimliğini tanımlar. Bu, toplumumuzda herkesin örnek alacağı, düşüncesiyle eylemi tutarlı bir tiptir. Tüm insanları sever ve sayar, onların kişiliğine ve davranışlarına saygı duyar. Yardımlaşmadan yanadır, yoksulları korur. Haksızlığa karşıdır, bencil ve çıkarıcılara ödün vermez, eşit ve hakça bir düzenin kurulmasına çabalar. Namus olarak bildiği söze gerçek değerini verir. İnançlıdır, hak bildiği yoldan hiçbir engel onu döndüremez.

Atasözlerinde baskı ve zulüm yerilir, özgürlük ve mutluluk yüceltilir. İnsan ilişkilerinde tutarlı ve gerçekçi davranmanın gerekliliği vurgulanır. Atasözlerimizde doğaya, doğa olaylarına ilişkin yargılar, gözlemler de yer alır. İnsanoğlunun binlerce yıldır doğayla süregelen savaşım süresince edindiği deneyimler bugüne ve yarına sağlam görüşler olarak atasözlerinde iletilir.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere toplumun devamlılığını sağlayan değerler, normlar ve sosyal kontrol unsurları, atasözleri aracılığıyla kültürün en önemli taşıyıcısı olan dilde yaşamakta ve gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Yeni yetişen nesiller ait olduğu kültürün mirasını bu vasıtalarla öğrenmekte, benimsemekte ve uygulamaktadır.

Ait olduğu toplumun kültürünü önce ailesinden sonra yakın çevresinden ana dili aracılığıyla öğrenen birey, kültürlenme sürecini okul ortamında devam ettirecektir. Bu bağlamda eğitim-öğretim programlarının bir ulusun kültürünü oluşturan temel unsurlar dikkate alınarak düzenlenmesi gerekir. Kültürlenme sürecinde dilin taşıdığı önemin büyüklüğü düşünüldüğünde dil öğretiminin ve özellikle de atasözlerinin öğretiminin ne derecede önem taşıdığı daha da belirginleşmektedir.

Bu açıdan bakıldığında bir devlette kültürel birlikteliğin sağlanmasında ve milli terbiyenin benimsetilmesinde en önemli rolü üstlenmiş olan dil derslerinde öğrencilere kazandırılacak davranışlar çok iyi belirlenmelidir. Seçilecek okuma metinlerinden, düzenlenen etkinliklere, kullanılacak araç-gereçlere değin her şey öğrencinin en mükemmel anlamda kültürlenmesine yönelik olarak kullanılmalıdır.

Atalarımız, söz üzerine birçok söz söylemişlerdir. Bu sözler onların hayat tecrübelerine dayanarak söylediği derin anlam içeren sözlerdir. Atasözlerinin kaynağında inanç büyük yer tutar. Her atasözü bir ayet veya hadisten beslenmekte, gelenek-görenekler, örf ve adetlerle de süslenmektedir. Atasözlerinde yaşanmışlıklar vardır. Sosyolojik ve psikolojik tahliller mevcuttur. Atalarımızın bizlere miras bıraktığı bu eşsiz değerlere sahip çıkmak, her sözü bir rehber kabul etmek bizim en önemli vazifemizdir. Zira değerlerine, eserlerine, eline, diline, beline sahip çıkmayanlar karanlık dehlizlerde yok olmaya mahkûmdur. Günlük yaşamımızda kullandığımız atasözlerinin yanında öğrencilere daha ilginç gelebilecek tarihi hikayeleriyle beraber atasözlerinin öğretim sürecinde kullanılması son derece önem arz etmektedir. Klasik yöntemde atasözünün veriliş anlamının açıklanması yönteminden başka hikayeleriyle beraber atasözlerinin öğretilmesi

dersi daha da anlamlı hale getirecektir. Klasik yöntemde atasözlerinin kısa anlamı ile beraber ezberletilmesi söz konusu olmaktadır. Öğretimin anlamlı olabilmesi adına hikaye anlatımı ve hikayenin bulunduğu metinler üzerinde yapılacak çalışmalar öğrencinin anlamlı öğrenmesine vesile olacaktır

Örnek olarak; “Her koyun kendi bacağından asılır” atasözünün manası verilir ve çıktığı hikaye anlatılır. Sözcükler açıklanır. Bir takım sözcük kavrama etkinlikleri yapılır. Bütün bunlara paralel olarak kültür ve terbiyeye ait zenginlikler ile öğrenciler tanıştırılır. O zaman ki toplum yapısı, terbiye durumu, insanları, yaşayışları anlatılır. Böylelikle bir atasözü ve onun çıktığı hikaye ile öğrencinin okuma, dinleme ve konuşma becerileri geliştirilir.

Örnek olarak verilen bu atasözünün manası; “Herkesin yaptığı kendine, her insan kendi hatasından sorumludur, başkalarının hata ve kusurları bizi ilgilendirmmez.” şeklindedir. Bu atasözünün hikayesi de şöyledir:

Bu ünlü atasözü, meşhur Abbasi Halifesi Harun Reşit zamanından kalmadır. Harun Reşit’in Behlül Dana adında yakın bir akrabası vardı. Behlül sarayda oturmazdı. Halk arasında sessiz sedasız gezen, az konuşan, içine kapanık bir dervişti.

Behlül Dana zaman zaman Halife Harun Reşit’in huzuruna çıkarak ona nasihat eder, adil olmasını, halka yumuşak davranmasını söyler, ölümü ve ahireti hatırlatırdı.

Bir gün yine uzun uzun nasihatlerde bulununca Harun Reşit; - Yeter artık! Bana bu kadar karışmaya hakkın yok. Unutma ki her koyun kendi bacağından asılır. dedi.

Behlül saraydan ayrıldı. Bir kasap dükkanına giderek buradan kesilip derisi yüzülmüş bir koyun aldı. Koyunu saraya getirerek kendi odasındaki tavana bacağından astı ve kendisi de ortalıkta pek görünmedi. Aradan bir hafta geçmişti ki Harun Reşit, kendisini huzuruna çağırttı. Halife çok öfkeliydi. Behlül’e:

-Bir haftadır sarayda pis bir koku içinde yaşıyoruz. Araştırdık, kokunun kaynağını bulduk. Senin odanda kesilmiş ve bacağından tavana asılmış bir koyun bulduk. Bunu neden yaptın?

Behlül gayet sakin:

-Sultanım, geçen gün siz” her koyun kendi bacağından asılır bana karışmayın” demiştiniz. Ben de koyunu bacağından astım, ne karışıyorsunuz demiş.

Harun Reşit:

-Evet ama kokusundan saraya girilmiyor. Bunun üzerine Behlül, meşhur cevabını vermiş

-Evet, sultanım. Sizin dediğiniz gibi her koyun kendi bacağından asılır ama unutmayın ki kötü kokan bir koyunun yedi mahalleye zararı olur, pis kokusu yayılır. Hele bu kötülüğü devlet başkanı yaparsa bütün bir ülke pis kokmaya başlar. Unutmayinki iyilik gibi kötülük de yayılır demiş.

Tabi bu cevap karşısında Harun Reşit gereken dersi alarak kendine daha fazla çeki düzen vermiş.”[6, 42].

Biz bu atasözünün hikayesini öğrencilere anlattığımızda hem bir çok yeni kelime öğretmiş, hem buradan çıkaracağımız dersler konusunda öğrencilerimizle karşılıklı konuşarak onların pratik konuşma becerilerini geliştirmiş, hem de bir devlet adamında veya yöneticide olması gereken hasletler konusunda öğrencilerimize güzel bir örnek sunmuş oluruz. Hikayelerle ve atasözleri ile Türkçe öğretimi birleştirilmiş olur ve anlatım yöntemleri de zenginleştirilmiş olur

Her ulusun atasözleri, kendi varlığının ve benliğinin aynasıdır. Atasözlerinde bir ulusun düşünceleri, yaşayışları, inançları, gelenekleri görülür. Atasözleri, ulusların zekâlarındaki keskinliği, hayallerindeki genişliği, duygularındaki inceliği belirten en değerli örneklerdir. Bu sözler, derin felsefelerden başka güzel buluşlarla, parlak nüktelerle, ince alaylarla, sert taşlamalarla doludur. Böylece her atasözü kendi ulusunun damgasını taşır.

“Atasözlerinin halk pedagojisindeki önemi büyüktür. Neslin terbiyesi, şuur, merhametli, hoşgörülü, vicdanlı, cömert, fedakar, vatansever olarak büyümesinde etkili olmuştur. Hayatın kanunları kısa ve özlü olarak anlatılmıştır. İnsanoğlunun ahlaki değerleri, insanlar arası ilişkiler, toplumun iç bütünlüğü, kişilik özellikleri bir sözle ifade edilmiştir. Onların hafızalara güzelce yerleşip hayatta ondan kolayca yararlanılması istenmiştir. Hafızalarda silinmez hal alan bu büyük sözler, adeta terazi vazifesi görmektedir ki, doğruyu yanlıştan, adaleti zulümden v.s. ayırt ederek gerçeği bildiriyorlar” [7, 279].

Bir milletin varlığı dili ile doğru orantılıdır. Çünkü dil, bir milletin varlığını geleceğe taşıyan en önemli unsurlardan biridir. Dil “insanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre şekillenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem. Her dil taşıdığı söz hazinesine, kullanıldığı alanlara, yaşayıp yaşamadığına ve toplum içinde onu kullanan kesimler açısından taşıdığı farklı özelliklere göre sınıflandırılabilir” [8, 43]. Türk Dili de bu yönüyle oldukça zengin bir dildir. Ve bu özelliğini de devam ettirmektedir.

Dil öğreten kişinin böyle bir hazineyi planının en başköşesine koyması gerekir. Atasözleri hayatın içinden olduğu için öğrenilmesi kolaydır. Çünkü “İnsanlar okuduklarının %10’unu, duyduklarının %20’sini, gördüklerinin %30’unu, hem görüp hem duyduklarının %50’sini, görüp işittikleri ve söylediklerinin %80’ini, görüp, işitip, dokunup, söylediklerinin %90’ını hatırlamaktadır” [9, 89]. Yapılan araştırmalar neticesinde atasözlerinin klasik yöntemle hikaye ile anlatımının oldukça kolay, zevkli ve kalıcı olduğu görüldü. Çünkü hikayeler hayatın içindendir ve atasözleri de bu hikayelerle özdeşleşmektedir.

Çünkü atasözleri hayatın bir yansımasıdır. Hikayeler de hayat kaynaklı olduğu için elbette atasözlerinin de hikayelerle anlatımı oldukça makul ve başarılı olacaktır. Nitekim sonuçlar da bunu ortaya koymaktadır. Öğretimin planlanmasında atasözlerinin somuttan soyuta, basitten karmaşığa ve günlük hayatta kullanılabilecek atasözlerinden seçilmiş olmasına özen gösterilmelidir. Böyle bir seçim öğretimi hem daha kolay hem de daha zevkli hale getirir.

Bu tür anlatımlarda öğretilen dilin yabancılara öğretimi daha da zenginleştirilmiş olur. Dil, kültür ile beraber anlatılır. Dil anlatılırken kültür ile de uzak ve yakın ilişkisi olan, terbiye ile ilgili bir takım kazanımların öğrencide sağlayacağı faydaları düşündüğümüzde eğitim ve öğretim birleştirilmiş olmaktadır. Atasözünün konusuna bağlı olarak tarihi, ahlaki ve ruhi terbiye geliştirilir. Eğitim ve öğretimi birbirinden ayırıldığı zaman bir takım problemler ortaya çıkar. Bu yüzden atasözlerinin çıktığı toplumsal hikayelerin, atasözü ile birlikte ele alınarak öğretilmesi, öğrencinin hem öğretimi hem de eğitimi geliştirecektir. Bu tür hikayeler öğrencilerin dikkatini çekeceği gibi sonucunu öğrenmek, ana fikrini ortaya çıkarabilmek ve hayat dersi alabilmek gibi amaçlarla iyi bir ders ortamı oluşturulmuş olacaktır.

Hikâye ile öğretimin ne denli etkili bir yöntem olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Çünkü hikâye yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan şeyleri ele alır ve hayatın içindendir. Hatta hayatın kendisidir.

Atasözleri zaten kendisi başlıbaşına bir hikâyedir. Öğüt verir. Gerçekleri ortaya koyar. Koskoca bir hayatı içerir ve sayfalara sığdıramadığımız şeyleri birkaç sözle veciz bir şekilde ifade eder. İnsanlar üzerinde de kalıcı bir etki bırakır.

Yüzyıllar ötesinden tecrübelerle beslenen değerler, yargılar, öneriler, dilden dile aktarılarak atasözleri biçiminde günümüze kadar uzanabilmiştir. Atalarımızın inanç değerleriyle, hayat tecrübeleriyle şekillenen halk kültürünün sözlü, özlü ifadeleridir atasözlerimiz. Hayatta karşılaştığımız her durumda onlar hemen yanı başımızda belirir. Bize sabrı, alçakgönüllülüğü, yardımlaşmayı, engin gönüllü olmayı, çalışmayı, kanaat etmeyi, kısaca insanî her davranışı bize hatırlatır.

Her olumsuzluğa dikkatimizi çeker, bizi uyarır. İyiliği emreder, kötülükten uzak durmamızı, onu engellememizi söyler. Atasözlerimiz, bu anlamda helallerin onaylandığı, haramların yasaklandığı, atalarımızdan miras kalan söz birikimlerimizdir. Hangi atasözlerimizin milletimize ait olmadığını da kolayca anlamak mümkündür. Hangi atasözü inanç değerlerimizle çelişiyor, o atasözü bizim değildir. Atasözlerimizden beslenmek, onlarla ifade edilen değerleri davranış hâline getirerek, onları hayatımıza taşımak, hayatımızın anlamlandırmak adına önemli adımlardır.

İşte bizim buraya kadar anlattıklarımızdan da anlaşılacağı gibi toplumların tarihin derinliklerinden beraberinde getirdiği çok güzel ve köklü bir kültürü vardır. Bu güzelliklerin diğer toplumlarla paylaşılması ise bir kültür paylaşımı ile başarılabilir. Bunun için de en güzel ve kestirme yol da dil öğretim derslerinde tarihi atasözlerinden faydalanılarak hem derslerin zevkli hale getirilmesi hem de kendi kültüründeki güzelliklerin öğrencilere aktarılması sağlanmış olur.

Kazakçadaki atasözü ve deyimlere baktığımızda Müslüman olmalarından kaynaklanan saf ruhun ve edepi terbiyenin hala devam ettiğini görebiliriz.

Mesela Kazakça'daki

“Alıstan jeti jasar bala kelse jakındaki jetpis jasar kişi amandasuga barar. (Uzaktan yedi yaşında bir çocuk gelse yakındaki yetmiş yaşındaki ihtiyar hoşgeldine gider)” atasözünü Kazak halkı bizzat pratik hayatlarında da uygularlar. Buna benzer birçok atasözü bulunmakla beraber biz kısaca bazılarını aşağıda zikretmek istiyoruz

Adil olma, Helal kazanma, Dürüstlük:

Kazak Türkçesi atasözlerinde insanların dürüstlüğü yönlendirildiği görülmekte, *dürüst* olmakla adam olunabileceği düşüncesi vurgulanmaktadır

Adal adamın atı arık, tonı tozbas. (Dürüst adamın atı zayıflamaz, elbisesi eskimez.)

Adal dos janındı saqtaydı, ayar dos malındı jaqtaydı. (Dürüst dost canını korur, kötü dost malını korur.)

Kanaatkarlık:

Kazak Türkçesi atasözlerinde azla yetinilmesi tavsiye edilmektedir

Az da bolsa saz bolsın. (Az olsun, öz olsun.)

Aş tamağım, tınış kulağım. (Azıcık aşım, dinç kulağım.)

Kin tutmama:

Kazak Türkçesi atasözlerinde iyilerin kin tutmayacağı belirtilmiştir

Ak sawıttın jağası bar, jeni jok; şın jaqsının aşuı bar, kegi joq. (Ak zırhın yakası olur, yeni olmaz; gerçek iyinin kızgınlığı olur, kini olmaz.)

Mütevazı olmak:

Mütevazı olmak Kazak Türkçesi atasözlerinde övülen bir diğer iyi kavramdır

Kişipeyildik kişinin körki. (Mütevazılık, kişinin güzelliğidir.)

Kişipeyildikpen kişireymeysiñ, örkewdelikpen ülkeymeysin. (Mütevazıyla küçülmezsin, kibirlilikle büyümezsin.)

Namuslu yaşama:

Kazak Türkçesi atasözlerinde *namuslu* ve *namussuz* insanların niteliklerinden de bahsedilmiştir

Arlı adamnıñ belgisi şındıqqa jıgıladı, arsız adamnıñ belgisi qur külkige urınadı. (Arlı adamın belgesi hakikate dayanır, arsız adamın belgesi alaya dayanır.)

Arlı barın jeydi, arsız arın jeydi. (Arlı varını yer, arsız arını yer.)

Az konuşup çok dinlemek:

İyi niteliklerden olan *az konuşup çok dinlemek*, Kazak Türkçesi atasözlerinde asillerin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Arğımaq attın balası az ottap köp jumsaydı; asıl erdin balası az söylep köp tındaydı.”

(Asil atın yavrusu az otlayıp çok çiğner; asil erkeğin çocuğu az konuşup çok dinler.)

Bununla alakalı Kazak halkında biz bunu Pratik hayatta kolayca görebiliriz. Mesela Kazaklar'a misafirlğe gittiğinizde evde belki 5-6 tane çocuk vardır fakat hiçbirisinin sesini duymazsınız. Çünkü onlara büyüklerin bulunduğu bir ortamda soru sorulmadıkça konuşmanın saygısızlık olduğu öğretilmiştir. Çocuk burada daha çok dinleyici konumundadır.

Yardıms severlik, birlik ve beraberlik:

Kazak Türkçesi atasözlerinden *birlik, yardıms severlik* içinde işlerin baş arılabileceğine inanıldığı anlaşılmaktadır

Bas ekev bolmay mal ekev bolmaydı. (Baş iki olmadan mal iki olmaz.)

Birlik bolmay tirlik bolmas. (Birlik olmasa dirlik olmaz.)

Kol koldı juvs a kol jüzdi juvar. (El eli yıkarsa, el de yüzü yıkar.)

Kazaklarda yardıms severlik duyguları oldukça gelişmiştir. Bunu tarihe baktığımızda da kolayca görebiliriz. Mesela 1943 yılında Stalin zamanında yurtlarında yuvalarından çıkarılarak vagonlarla soğuk kış günü Orta Asya bozkırlarına getirilen Kafkas halklarını Kazaklar evlerine alarak senelerce misafir etmişler ve ölümden kurtarmışlardır.

Ayrıca Kazaklar Doğum Düşün ve ölümlerde mutlaka birbirlerine yardım ederler ve bu yük hep beraber tutulup kaldırılır. Bu tür yardımlaşmalardan kaçan kişilere adam gözüyle bakılmaz ve toplumd an dışlanır.

Gönül zenginliği ,Cömertlik:

Cömert olanın özellikleri de Kazak Türkçesi atasözlerinde yer almıştır.

Jomart, bergeninin aytpas; er aytkanının kaytpas.

(Cömert, verdiği ni söylemez; yiğit, söylediğinden dönmez.)

Jomart joqtığın, jüyrik toqtığın bildirmes (Cömert yokluğunu, hızlı at tokluğunu bildirmez.)

Emeğe Saygı, Çalışkanlık:

Çalışkan olmanın insana iyi nitelikler kazandırdığı, Kazak Türkçesi atasözlerinde belirtilmektedir

Enbekşinin nanı tattı, jalkawdın janı tattı. (Çalışkanın ekmeğ i tatlı, tembellin canı tatlıdır.)

İstes en tistersin. (Çalışırs an dış lersin.)

Temiz niyetlilik:

Kazak Türkçesi atasözlerinde *temiz kalplilerin* sonunda kazançlı çıkacağı ifade edilmektedir

Jaksı körge nin aytadı, jaman bergenin aytadı. (İyi gördüğ ünü söyler, kötü verdiği ni söyler.)

Jaksı ga ayts an bitirer, jamanga ayts a büldirer. (İyiye söyle sen iş bitirir, kötüye söyle sen iş i bozar.) [10]

Görüldüğ ü gibi Kazakçadaki bir çok atasözü iyi bir neslin yetişmesinde çok önemli birer yol gösterici olabilecek niteliktedir. Bunların öğretimini Türkçe derslerinde atasözü ve deyimlerin kullanılması ile yapılabilir.

Bütün bunların yanında, dil öğretilirken dikkat edilmesi gereken bazı atasözleri vardır ki, bunlar başka toplumlar tarafından dilimize sokulmuş olup, milli ve manevi değerlerimize uygun olmayabilir. Mesela; “Doğ ru söyleyen i dokuz köyden kovarlar”, “Doğ ru söyleyenin tepesi delik olur.” sözlerinde ise doğ ru söylemenin, dürüst olmanın her zaman yarar sağlamadığı vurgulanmıştır; ancak “hiçbir zaman doğ ru söyleme ki zarar görme” gibi bir düşünce telkin edilmemektedir..

Yine “Devletin malı deniz, yemeyen domuz.”, “İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara.” gibi zararlı ve ahlâka uymayan bir hayat felsefesini telkin eder gibi görünen atasözlerimiz

de vardır. Dikkatle incelendiğinde bunların aslında belli bir takım durumları, böyle davranan kişileri hiciv için veya bu tarz görüşlere sitem etmek için söylenmiş oldukları fark edilir. [11]

C-SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç:

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Özellikle ülkemizde yaşayan halkımız arasında kültürel birlikteliğin sağlanmasında tarihi atasözleri ve deyimler çok önemli yer tutar. Milli ve manevi müşterekliklerin oluşturulmasında dil öğretimi aracılığı ile bu tarihi atasözü ve deyimler kullanılarak çok büyük mesafeler katedilebilir.

Atasözlerinin dil öğretim derslerinde kullanılmasının faydalarını bizler birçok alanda görebilmekteyiz. Bu alanlardan bazılarını kısaca belirtmek gerekirse;

1. Dil öğretiminde: Dil öğretimi yapıldığı sırada atasözlerinin kullanılması ile derslerin daha verimli ve zevkli hale geldiği görülmüştür. Bunun sebeplerinden birinin ortak kültür değerlerinin paylaşılmasının olduğunu düşünmekteyiz.

2. Toplumsal kaynaşmada: Özellikle dilin öğretildiği okullardaki öğrenci velileri ile yapılan karşılıklı konuşmalarda ortak birçok atasözüne sahip olduğumuz görülmüştür. Bunun da akaraba topluluklarla tarihi gerçeklerden kaynaklanan ortak bir kültüre sahip olduğumuzun göstergesi olarak kabul edebiliriz.

3. Ortak milli terbiye bilincini oluşturma düşüncesine temel olmada ve nesillere öğretilmesinde: Özellikle atasözleri ile süslenmiş bir dil dersi, hem daha zevkli geçer hemde ortak milli bir ahlaki değerlerin ve terbiye kültürünün oluşmasında büyük etki oluşturur.

“Yapılan araştırmalar neticesinde atasözlerinin klasik yöntemle göre hikaye ile anlatımının oldukça kolay, zevkli ve kalıcı olduğu görüldü. Çünkü hikayeler hayatın içindendir ve atasözleri de bu hikayelerle özdeşleşmektedir. Çünkü atasözleri hayatın bir yansımasıdır. Hikayeler de hayat kaynaklı olduğu için elbette atasözlerinin de hikayelerle anlatımı oldukça makul ve başarılı olacaktır. Sonuçta, öğretim için seçilen atasözlerinin bu seviye için isabetli olduğu görüldü.

Kısacası öğretmek için tek bir yol yoktur. Başarıya ulaşmak için her yolu deneyebilirsiniz; fakat marifet en kısa, en kestirme en kalıcı ve en güvenli yolu bulmaktır. Bunun için de “hikaye ile öğretim” metodunu öneriyoruz. Elbetteki atasözlerinin öğretiminde bu metodu kullanabilmek için öğrencilerin biraz dil öğrenmiş olmaları gerekmektedir. Bu metodu orta ve ileri seviye için rahatlıkla ve güvenle kullanabilirsiniz”[12]. Atasözlerinin ders kitaplarında yer alması, kitapların zenginleştirilmesine, dil öğretim çeşitliliğinin sağlanmasına önemli katkısı olacaktır. Öğrencilerin ilgisini çekecek heyecan uyandıracak öğretim materyallerinin artması dil öğretimine olumlu yönde etkisi olacağı kesindir. Dil öğretimi alanında yapılacak her türlü araştırmaya hâlen büyük ihtiyaç vardır. Her araştırma alandaki bir boşluğu dolduracak nitelikte olmalıdır. Yabancılarla Türkçe öğretimi alanında hangi deyim ve atasözlerinin niçin, nasıl kullanılması gerektiği temel problemi bağlamında örneklem olarak seçilen kitaplardaki deyim, atasözü varlığının nicel, nitel yönlerden değerlendirilemeye çalışıldığı araştırmamızda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Öneriler:

1 Atasözleri ile alakalı kapsamlı bir çalışma yapılarak dil öğretiminde kullanabileceklerimizi tesbit etmemiz gereklidir.

2 Alanda kullanılacak materyaller sadece kitaplarla sınırlı kalmamalı, görsel, işitsel her türlü materyal(hikâye kitapları, düzeylere uygun hazırlanmış sözlükler, posterler...vb.) geliştirilmeli, kullanıma sunulmalıdır.

3 Dil öğretiminde kullanılacak atasözlerinin düzenli bir şekilde tasnif edilmesi faydalı olacaktır.

4 Ders kitaplarına girdirilmesi tavsiye edilen atasözleri milli ve manevi değerlerimize uygun seçilmelidir.

5 Başka devletler arasında dil öğretimi konusunda daha fazla ortak çalışma ve işbirliği yapılmalıdır.

Kaynakça:

- 1 Atatürkçülük, 1/57
- 2 ÖzdemirEmin. Çağdaş Türk DiliDergisi, Dil ve Yuttaşlık Bilinci.-Ankara: TDK Yayınları, cilt:23, sayı:266, Nisan, 2010.
- 3 Parlatır İsmail. Türk Dili. – Bursa: Ekin Basım-Yayın-Dağıtım, 2010.
- 4 Ergin Muharrem. Türk Dili. İstanbul: Bayrak Yayınevi, 2009.
- 5 Hengirmen Mehmet. Türkçe Dil Bilgisi. –Ankara: Engin Yayınevi, 2007.
- 6 Uysal, M. Hikayelerle Atasözleri ve Deyimler – İstanbul: Uysal Yayınevi, 2010.
- 7 Ergalieva Jannat, Şakuzadaulu Nurhat. Kazak Kültürü – Almatı: Al-FarabiKitabevi,2000Toplam:395s
- 8 Korkmaz,Z. Gramer Terimleri Sözlüğü. –Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992. Toplam:212 s.
- 9 Kaya, C. Öğretmenlere Öneriler. – İstanbul: Zambak Yayınları, 2003.Toplam:240 s
- 10 Berrin AKÇALI, “Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer 2013 ”
- 11Köksal, 1985
- 12 Şahin, M. Yabancılar Türkçe Atasözlerini Kavratmaya Yönelik Etkinlikler, Süleyman Demirel Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. – Almatı, 2011.

Muammer TAŞÇI

Сулейман Демирель университети,

магистр, Түркітану кафедрасының оқытушысы, Қазақстан, Қаскелен

НАҚЫЛ СӨЗДЕРДІ СТУДЕНТЕРГЕ ҰЛТТЫҚ ТӘЛІМ-ТӘРБИЕ ҰҒЫМЫН ТҮСІНДІРУ БАРЫСЫНДА ҚОЛДАНУ

Аңдатпа: Мақалада ұлттық тәрбие мен ортақ мәдени қарым-қатынас және мақал-мәтелдер арасындағы тығыз байланыс туралы айтылады. Осы үш негізгі ұғымның тығыз байланысы арқылы болашақ жас ұрпақты ізгілікке, отансүйгіштікке т.б. игі қасиеттерге тәрбиелеуге, мақал-мәтелдерді қолдана отырып тіл үйрету барысында оларды қалай пайдалануға болатыны нақтылы мысалдармен дәлелденеді.

Түйін сөздер: Тіл оқыту, ұлттық білім беру, нақыл сөздер, мәдени бірлестік.

Muammer TAŞÇI

Suleyman Demirel University, MA, Lecturer in Department of Turcology, Kazakhstan, Kaskelen

THE USE OF LANGUAGE PARABLES IN TEACHING NATIONAL CULTURAL EDUCATION TO STUDENTS

Abstract: This article deals with national upbringing and common cultural communication and their tight connection with proverbs. By the use of tight connection of these three basic concepts it was proved by vivid examples that they can be used in formation of the future generation's patriotism and other important values in accordance with language teaching process.

Key words: Language teaching, National education, Proverbs, Cultural unity